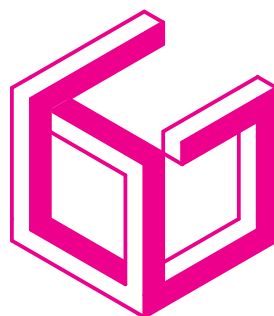

Универзитет Св. Кирил и Методиј
Архитектонски факултет Скопје
Шеесет години постоење
1949 - 2009

University Ss. Cyril and Methodius
Faculty of Architecture Skopje
60th anniversary celebration
1949 - 2009

РАЗГОВОРИ | conversations

Школите по архитектура во Европа се разликуваат меѓу себе по различни основи, во зависност од нивното историско, географско, културно и општествено минато. Токму оваа евидентна разноликост ја прави европската сцена на архитектонско образование исклучително жива и богата со стратегии за обезбедување на најсоодветните услови за образование на идните архитекти, во рамките на конкретните локални состојби.

Кои стратегии треба едно школо да ги примени за да ги одржи и подобри сопствените перформанси ако во последните две децении тоа искусило значајни промени во скоро секој сегмент кој го поддржува или влијае на неговото функционирање, па дури и на неговото постоење? Премногу е лесно да се ламентира над тешкотиите кои со себе ги донесе времето на транзицијата. Секој период е оптеретен со тешкотии, недостатоци и можности. Умењето да се управува со промената се огледува во способноста да се искористат можностите, да се намалат недостатоците, и да се надминат тешкотиите.

За една отворена школа не е премногу тешко да ја пронајде патеката по која таа треба да се развива за да одговори на идните барања на професијата и на општествените предизвици. Една многу воопштена листа би го вклучила јасното разбирање на минатото кое го наследуваме, знаењето за сегашноста која се обидуваме да ја протолкуваме и подобриме, и способноста да ја препознаеме и артикулираме иднината. Меѓутоа вистинското прашање е: кои се различните начини преку кои школата ќе ги обезбеди сите овие состојки на архитектонското образование, во услови на промена. Нашата школа за архитектура беше изложена на темелни промени, особено во измината деценија; таа престана да биде единствената школа за архитектура во земјата, нејзиниот правен статус се измени во рамките на реформата на Универзитетот, а финансиските услови постојано се менуваа (и како по правило не во корист на Факултетот), но и покрај тоа ние успеавме школата да биде уште поотворена и поповрзана со други академски средини од кога било порано. Ние веруваме дека само отворениот академски амбиент може да ги обезбеди вистинските услови за еден образовен процес кој поттикнува и поддржува, во кој сите студенти ќе имаат корист од соработката, натпреварувањето и споредбите кои таквата отвореност ги носи со себе.

Оние кои се подолго во образованието честопати го превидуваат фактот дека периодот на влошени општи услови на работење, што може да се набљудуваат како минлива фаза во развојот на школата, или како несреќен случај на траекторијата на школата, за студентите е всушност единствениот период кој го имаат на располагање за да стекнат знаења, и за да се уверат себеси дека професијата која ја одбрале ги заслужува напорите и посветеноста што тие ги вложуваат. Токму оваа состојба бара од секоја школа постојано и одново да открива начини за свои најдобри перформанси во дадените околности.

Еден дел од настаните што ја обележаа шеесеттата годишнина на нашата школа беше одраз токму на ваквото разбирање. Серијата предавања беа организирани со цел непосредно да ги изложи студентите на различните сегменти на архитектонската професија и нејзината денешна состојба. Се разбира има само пристрасни одбирања. Ние се одлучивме за еден доајен во полето на архитектурата и особено во полето на архитектонското образование, за еден прецизен набљудувач на современата архитектонска сцена, за претставници на новите начини на истражување, разбирање и продукција на архитектурата во „дигиталната ера“, и за архитекти-проектанти кои успеале да ги досегнат есенцијалните и безвременски квалитети во нивните архитектонски проекти низ суптилно набљудување и поврзување со локалната состојба и култура, без да се подлегне на краткотрајните дневни модни трендови.

Се разбира денес е многу лесно да се воспостави конференциска врска и да се биде присутен на многу настани каде се зборува за прашања кои се однесуваат на продукцијата и користењето на архитектонското знаење, обезбедувајќи на тој начин гостувања „од далечина“. Но, ние сè уште веруваме во важноста на непосредниот контакт, на кој пак гледаме како на платформа за учење без подучување во традиционална смисла. Платформа за најнепосреден трансфер на архитектонското знаење што ја поседува предноста на непосредното изложување на различни искуства кои ни нудат на сите во школата можност да ги одмериме нашите перформанси како наставници или како студенти, споредувајќи ги врз една поширока референцијална позадина.

Видео записите од предавањата и печатените верзии на интервјуата ги ставивме во една публикација воспоставувајќи така релација помеѓу нив, овозможувајќи им на монолозите и на дијалозите да стапат во неочекувана комуникација која ќе поттикне нови и различни начини на нивно сфаќање.

Оваа публикација, произлезена од напорите на нашите колеги Марија Мано-Велевска и Слободан Велевски, сведочи за нашата континуирана определба да им обезбедиме на студентите провокативна и предизвикувачка образовна средина која го подигнува нивото на промислување и учење на архитектурата.

Влатко П. Коробар

Во проектот *Разговори* се вовлековме, пред сè, водени од истражувачка љубопитност и ентузијазам. Уште во текот на подготовките за одбележување на шеесетгодишнината од постоењето на Архитектонскиот факултет во Скопје, преку серија гостувања и предавања на еминентни личности од глобалниот свет на архитектурата, проникнувајќи во нивните богати авторски опуси, неминовно се појави потребата да се испитаат и преиспитаат нивните дела и ставови.

Оттаму, и директно произлегоа некои од прашањата што следуваат понатаму во оваа книга, прашања кои практично ја плетат нејзината мисловна и идејна структура. Со развивањето на идејата да се создаде збирка од лични видувања за размислувањата, концептите и идеите на нашите соговорници, дојде до систематизирање на истите во три основни групи на прашања, врз кои ги темелевме и градевме нашите меѓусебени *Разговори*. Првата група на прашања ги открива индивидуалните активности на авторите во областа на архитектурата и урбанизмот; втората се интересира за нивните разбирања и гледања на современиот град и воопшто на денешното општество и култура, додека пак третата група прашања ги дава нивните размисли и визии за позицијата на архитектурата и архитектите како во праксата така и во образовниот процес.

Од друга страна, самиот наслов на книгата укажува на начинот на кој беше конципиран и воден проектот – *разговор* се однесува на заемната комуникација и споделувањето на гледишта неопходни за меѓусебно разбирање и себеподобрување.

На тој начин, иако гостувањата се одвиваа во период од неколку месеци (април-јуни, 2009 година), меѓу овие корици, седум автори добиваат можност да се соочат, да се постават еден до друг и еден наспроти друг, развивајќи своевидна дискусија.

Сметаме дека тоа е и една од придобивките на денешното време – да имаме поединечни и специфични верувања и делувања истовремено, гледишта кои нужно не се негираат туку напротив коегзистираат симултано, и го претставуваат богатството и комплексноста на денешницата. Квалитетот на материјалот што следува го гледаме токму во обединувањето на таквиот преклоп на различни ставови, притоа сепак воспоставувајќи кохерентна претстава за мислата и актуелностите во светот кои сите го делиме.

Иако сите автори ги обединува архитектурата во чии пошироки рамки тие делуваат, секој од нив на посебен и себе-својствен начин, содржината на оваа книга не е исклучиво наменета за архитекти и урбанисти, за оние кои се образувани и делуваат во тие професии; веруваме дека оваа публикација ќе биде подеднакво интересна и за сите оние што се засегнати и уште поважно инволвирани во урбаната култура на живеењето.

Се надеваме дека тоа ќе придонесе за подобро разбирање и вреднување на урбаните

феномени и архитектонските манифестации, како и за подигнување на свеста за значењето на истите и конечно, разбирање и почитување на професиите.

Во таа смисла, оваа книга треба да информира, едуцира и активира. Имено, покрај информациите што ги нуди за активностите и делата на интервјуираните автори, нивните (раз)говори и дела, исто така, не подучуваат, приближувајќи ги професиите и активностите на архитектите во општеството, а притоа предизвикуваат и еден проактивен однос, поттикнувајќи нови идеи, нови концепти, нови теми за размислување, нови разговори...

На крај, сакаме да се благодариме на нашите соговорници за времето што го издвоија да ги споделат своите гледишта на еден непосреден и пријателски начин. Покрај тоа, изразуваме голема благодарност до Архитектонскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје, односно деканскиот состав предводен од проф. д-р Влатко П. Коробар кој беше идеен и програмски носител, како и главен организатор на настанот одржан во склоп на празнувањето на 60 години од постоењето на Архитектонскиот факултет во Скопје. Неговите сугестии беа присутни од самите почетоци на нашата работа и истите беа од голема помош во различните сегменти од процесот на создавањето на ова дело. Посебна благодарност искажуваме и до деканскиот тим на проф. д-р Тихомир Стојков кој срдечно ја поддржа претходно започнатата иницијатива, а притоа најде и сили и средства да го реализира издавањето на ова дело. Во оваа прилика сакаме да ѝ се благодариме на Теута Кумбараџи за одлично завршената работа на преводот и лектурата на текстовите, како и на Дамјан Момировски кој безрезервно и трпеливо ги поддржуваше нашите инсистирања и желби при графичкото обликување на изданието.

Во прилог на ова, само би додале дека постоењето на вакви примери и дела кои говорат за континуитетот на мисловниот седимент кој постои и се негува на Архитектонскиот факултет во Скопје, истовремено треба сите да не радува, но и обврзува чесно и посветено да продолжиме понатаму.

Марија Мано Велевска и Слободан Велевски

27 Maj 2009

27 May 2009

Разговор 5: Александар Бродски [AB] | Alexander Brodsky [AB]

Марија Мано Велевска [MMB] | Marija Mano Velevska [MMV]

Слободан Велевски [CB] | Slobodan Velevski [SV]

Според најеминентниот историчар на руската архитектура на XX век, С.О.Хан-Магомедов (S.O. Chan-Magomedov) влијанието на таканаречената *хартиена архитектура* (paper architecture) во раните осумдесетти години беше од подеднаква важност за рускиот архитектонски дискурс и културното наследство како и конструктивизмот на дваесеттите. Таа ги преклопуваше уметноста во архитектурата и архитектурата во уметноста.

Александар Бродски е најпознатиот и најзабележителниот претставник на архитектите на *хартиената архитектура*. Соработката со неговиот пријател и колега Илја Уткин (Илья Уткин) два пати им донесе победа на Шинкеншику (Shinkenchiku), еден од светски најпрестижните архитектонски конкурси што повеќе од 40 години редовно се одржува во Јапонија.

Разговорот со Александар Бродски во павилјонот посветен на неговата работа во дворот на Архитектонскиот факултет во Скопје ни даде можност да влеземе во имагинарниот свет на архитектот-уметник. Превирањата во неговиот приватен живот го отстргнаа од практикувањето на архитектурата речиси 20 години, период во кој тој работи како уметник. Од неодамна, во своите доцни четириесетти, тој се враќа на архитектонската сцена со дело на архитект што поседува особена сила и интегритет. Денес, тој се смета за еден од најпочитуваните руски архитекти кој ја има претставувано својата земја во Венеција на светското Биенале за архитектура. Неговата навидум кршлива фигура крие карактер на исклучителен спој на скромност и генијалност на традиционален занаетчија. Секоја реченица која излегува од него плени со отворена чесност и просветлувачка едноставност...

[ММВ] Вие сте надалеку познат како претставник на *хартиената архитектура*. Што значи *хартиена архитектура*? Дали таа е во врска со одреден временски период, со одреден политички и општествен контекст или е генерален начин на делување? Дали сè уште се гледате себеси како творец на *хартиената архитектура*?

[АБ] Генерално, се разбира, се однесуваше на одреден момент - економски, политички, секаков. Но, онака како што јас гледам, тоа беше комбинација на неколку работи... ќе го кажам ова со многу прости зборови. Имаше млади архитекти, многу од нив дипломираа во доцните седумдесетти и осумдесетти во Москва, и не само во Москва, а кои не беа задоволни со ситуацијата во архитектурата воопшто. Тие не беа заинтересирани да работат во големи државни бироа, а во тоа време тоа беше единствениот начин да се поврземе некако со архитектурата. Не беше дозволено да се има приватно биро, сè беше под државна контрола... и најмала работа пак требаше да се направи во државните бироа... ништо индивидуално. Овие официјални места беа навистина луди (се смее) според мене- огромни луди институции со стотици, стотици, стотици луѓе, кои сите заедно правеа нешто. После факултет беше нормално да се работи така- нешто што сега го разбирам, но во тоа време јас бев млад човек со многу идеи и сакав да направам нешто што ќе го видам како свое дело. Според законот сите требаше да работиме три години во некаква јавна институција. Јас и мојот пријател Илја Уткин се најдовме во едно огромно место на осумнаесетиот кат...

[ММВ] ...како во архитектонска фабрика...

[АБ] Да, изгубени во тоа големо место. Тоа беше фино место и фини луѓе работеа таму, ама не беше интересно што бевме дел од големи проекти, а правевме ситни работи. Тоа е нормално за архитекти кои се на почеток, но за нас тоа беше апсолутна катастрофа. Мислам дека не сме биле во право тогаш, бидејќи многу луѓе почнаа така, а потоа преминаа на следното ниво, за подоцна да можат да отпочнат нормална архитектонска кариера и да завршат на врвот како директори на архитектонски бироа (се смее) итн.

[ММВ] Претпоставувам, тоа е слично како работа во банка?

[АБ] Ден за ден... да, да, да... нешто такво, само овие градеа, се разбира.

Многу мои пријатели со кои почнавме истовремено, но кои беа доволно трпеливи да одат чекор по чекор, веќе имаат изградено многу и големи објекти, а јас имам изградено само неколку мали. Но, тие се задоволни со тоа што го прават, и јас сум задоволен со тоа што го правам. Тоа беше нашиот начин... да, никогаш немавме ни трошка сомнеж дека треба да избегаме од тоа место, и во моментот кога беше тоа возможно, ние само ја “здувнавме”... Но, три години, скоро три години ние седевме таму и работевме нешто...

[СВ] Тоа беше бидејќи во тоа време моравте така?

[АБ] Да, да, не можевме да излеземе, па... Главната работа што ја правевме таму, а која стана позната, беше тоа што правевме роденденски подароци за сите (се смее). Бидејќи сите бевме пријатели кои работат на исто место; имаше некои постари луѓе кои мораа да ја напуштат фирмата, веќе беа во своите шеесетти, па правевме подароци за нив... или роденденски забави. Значи, не бевме познати по архитектурата на која работевме, туку по овие работи- големи слики, скулптури и што уште не...

[ММВ] Делот од вашиот живот како уметник е навистина интересен во контекст на вашата сегашна работа, откако се префрливте на архитектурата. Доколку погледнете наназад, на времето кога работевте како уметник располагавте со најразлични медиуми преку кои можевте да ги изразите своите лични критички гледишта и да се изјасните со цврст став и радикална критика... Дали кога и се вративте назад на архитектурата пронајдовте и друг начин на дејствување, како критичко гледиште на уметник во архитектурата? Дали архитектурата воопшто може да промовира цврсти ставови? Како ја пренесувате критиката во архитектурата?

[АБ] О, тоа е тешко да се каже... На некој начин се обидувам, ама не мислам дека изразувам нешто во вистински архитектонски облици. Тоа е некаде внатре и можеби јас изразувам нешто со избирањето на работите кои ги работам. Сигурен сум дека да се биде архитект е исто скоро секаде. Но, јас зборувам за Москва и Русија, и да се биде архитект таму и сега е многу посебна работа. Повеќе си горд на работите кои не си ги направил отколку на работите кои си ги направил. Мислам дека ова не е нормално, но е вистинито. Листата на вашите достигнувања е празен лист хартија... (се смее)... Може да кажете:- Јас немам удел во ова, немам удел во ова, немам

удел во ова,... и тоа се работите на кои сум горд, а не листата на моите градби. Не знам дали е ова одговорот на вашето прашање, но делумно верувам дека тоа е тоа.

[СВ] Можеби би можеле да го парафразираме прашањето. Дали заминавте во водите на уметноста и инсталациите само за да ги изразите вашите лични ставови, можеби и некои ваши лични принципи; дали тоа беше единствениот начин да делувате, а да не бидете инволвирани во архитектурата таква каква што била тогаш?

[АБ] Така е. Тука доаѓаме до прашањето: зошто го правиме она што го правиме. Генерално, зошто уметникот црта, слика, зошто музичарот свири итн. Тоа се еден вид на луѓе за кои изразувањето на нешто внатрешно претставува нешто физичко... На некој начин, би рекол дека тоа е инстинкт; на некој начин тоа е како инстинктот да се сместат малите јајца некаде, а притоа суштеството не размислува зошто. Можеби тоа е нешто многу важно за општеството, или пак само потреба; некој чудак има волја да направи нешто... Животот на еден уметник секогаш е во потрага по нови начини, техники, теми или места. Ако не може да го направи тоа тука, тој оди таму, и таму, и таму, итн... и бара, и бара и бара... ако не може да работи со камен бидејќи е многу тешко, тој оди и си купува лист хартија; потоа, ако нема хартија си црта на табла... Според мене, архитектурата е тоа истото; посебна е, различна е, но иста е како овие работи; како што се прави акварел, но со таа разлика што се користи просторот, а не хартијата; вашиот материјал се делови од просторот, големи или мали. Во мојот случај, јас секогаш размислував дека многу сакам да бидам архитект, но беше претешко и невозможно да го изразам она што го сакав во архитектурата. Не сакав да чекам петнаесет години, кога ќе бидам послободен да го изразам тоа, па тргнав по друг пат. Земав други материјали и го искористив времето да направам други работи. Конечно, се вратив после дваесет години (се смее), и за првпат можев да изградам нешто дури во 2000-2001 година. Беше долг период, но не жалам поради тоа.

[ММВ] Но тоа сепак беше продуктивен период?!

[АБ] Беше добро. Тоа беше добро време, и некако сè уште беше многу блиску до архитектурата. Заедно со Илја дури ни успеа да направиме

неколку ентериери во осумдесеттите- ресторан и музеј, но главно правевме сè останато (се смее).

[СВ] Ќе направиме мал пресврт со прашањата. Денеска поимот *идеологија* е сè уште често употребуван во работата на архитектите, дури и кога не е именувана како таква. Значи, идеологија не само во политичка смисла, туку како лично верување, или принцип. Идеологијата беше поприлично плодна за архитектурата во минатото. Имено, конструктивистите во дваесеттите ја креираа својата идеологија; истовремено во САД идеологијата беше дури и создавана со градењето на мрежата на Менхетен, а подоцна ја изградија идеологијата на конsumerизмот преку трговските центри (shopping mall), итн. Во таа смисла, како ја разбирате идеологијата во однос на архитектурата, и дали идеологијата има некакво значење во вашата работа?

[АБ] Мислам дека е лесно за мене да ја разберам идеологијата. Јас израснав среде идеологија, во место кое беше целосно изградено на страотни нешта. Вие знаете што беше Советскиот Сојуз. Во периодот кога отидов на факултетот за архитектура јас навистина мразев било каков вид на идеологија, што и беше мојот проблем. Мразев сè што има било каква врска со било каква идеологија. Верував дека сето тоа е зло. Кога започнував да работам и кога правев нешто избегнував било каква идеологија. Тоа беше толку длабоко во мојата глава што траеше... И сè уште избегнувам било каква идеологија. Јас сфаќам дека конструктивизмот е изграден врз идеологија, и Менхетен, и многу други места. Како што Корбизие (Corbusier) изгради цели градови... но не ја гледам мојата работа како нешто идеолошко. Секое дело што го правам се обидувам да го направам слободно. Тоа зависи од конкретното место каде го ставам, од задачата која ја имам, но не сакам да го поврзам тоа со нешто друго, и да изградам некаква си идеологија од тоа.

[ММВ] Може да се каже дека со тоа создавате сопствена идеологија- идеологија на слободата, можеби?

[АБ] Така е, независноста е најважна за мене.

СВ-Дојдовме до термините независност и слобода на изразувањето, но архитектурата како професија во голема мера зависи од нечија туѓа иницијатива; нема градење на архитектура без клиенти, нема градење градови без клиенти.

[АБ] Освен можеби неколку ретки исклучоци (се смее)... да во право сте, и

тоа е проблем (се смее)...

[СВ] Особено денешните влади и големите моќни корпорации играат витална улога кога станува збор за инвестициите и за обликување на изградената средина. Оттаму, каква е денешната атмосфера во Русија? Како политиката и финансиските текови влијаат на изградената средина?

[АБ] Ова е многу болно прашање за мене... треба да разберете... многу болно, бидејќи премногу страшни работи се случуваат, и тоа со години ме прави тажен. Ситуацијата е страшна, многу страшна, би рекол ужасна. Може да зборуваме со часови за ова...

[СВ] На ум го имаме вашиот проект, моделот на голем бел град од гипс кој го направивте, па потоа го поплавивте...

[АБ] Ах, тоа не беше гипс, користев непечена глина...

[ММВ] Вусшност, го имавме тоа предвид бидејќи претставуваше силна и радикална критика на она што се случува во поново време, и тоа не само во Русија...

[АБ] Така е, се обидов да кажам нешто. Не знам дали многу луѓе разбраа што сакав да кажам, но се работеше за еден град легнат на хируршка маса, како во болница. Навистина е ужасно тоа што се случува. Јас си го сакам градот. Некогаш беше толку убаво и прекрасно место. Не знам дали сте биле во Москва некогаш, но сега речиси и да е доцна ако до сега не сте биле. Доколку продолжи вака, а мислам дека ќе продолжи, за 15 години нема повеќе да вреди да се оди таму. Ќе биде само Кремљ, и сето останато ќе бидат само канцеларии со подземни паркинзи и толку. Се разбира дека тоа е заради парите. Само пари, а не политика... пари кои треба да влезат во нечији џебови. Тоа е сè.

[ММВ] Очигледно е дека денеска живееме во материјален свет, презаситен со визуелни прикази и безначајни информации. Таков вид на култура заснована на слики често се огледа во животниот стил на руската олигархија; во постоењето на Лас Вегас и американските предградија кои се чинат дури и пореални од реалноста која не опкружува. При тоа се меша реалноста со хипер-реалноста и сликата се консумира како реалност. Како може архитектурата да реагира во ваков контекст?

[АБ] Па, ова е широко прашање, а јас можам да зборувам само од мое лично гледиште, како јас би можел да реагирам. За мене е просто. Јас едноставно не земам учество во такви работи. Поради тоа јас работам само мали

проекти, и тоа не многу на број. Главно работам со приватни клиенти, а не со корпорации. Тоа ги поедноставува работите; клиентите сакаат малечки куќи, некаде во близина на Москва, што е и добро и доволно за мене.

[ММВ] Дали е тоа Вашиот начин да се преживее, не во финансиска туку повеќе во уметничка и архитектонска смисла?

[АБ] Да, можам да преживеам... Но се разбира, и финансиски исто така; јас имам семејство, дете, и треба да ги прехранам; да имам доволно за мене и за моето семејство, но исто така да имам интересна работа за да се изразам. Не сакам да изградам облакодер среде Москва, всушност можеби и би направил, но под некои други услови од денешниве. Па, тоа е мојата реакција, не трчам по такви работи, не се движам во тие социјални кругови. Ја сум секогаш аутсајдер, што е нормално.

[ММВ] Со цел да се одржи, хипер-реалноста бара хипер-продукција на слики. Тоа се рефлектира и во архитектурата исто така... И, без разлика колку и да сакаме да останеме настрана, сликите се насекаде околу нас: комерцијални пораки, логоа, стил на живеење како на ТВ-екран, итн. И, да се вратам назад на архитектурата; која е разликата помеѓу таквите слики и цртежите во архитектонското претставување? Имено, дали би можеле да направите некаков вид на споредба помеѓу сета таа продукција на рендерирана реалност со компјутерски создадени слики од една страна, што оди рака под рака со експанзијата на градби за кои зборувавме претходно, и скицата- цртежот нацртан со рака? Притоа мислам на споредбата помеѓу хомогеноста на компјутерски генерираната слика и реалноста која ни ја открива цртежот, отворајќи се себеси кон немерливи искуства.

[АБ] Генерално секоја техника е рамноправна. До некој степен дури цртањето со рака и компјутерското цртање може да дојдат до истата точка и да го имаат истиот квалитет. Но за мене тоа е невозможно, бидејќи јас не работам на компјутер, немам компјутер дома, дури и не знам да притиснам било која типка, што ме прави тотално надвор од оваа култура. Цртам само со овие раце. Мислам дека тоа е важно. Но, многу е потешко да се достигне тоа ниво со помош на компјутер. Теоретски е можно; видов една компјутерска графика на еден италијански уметник. За жал му го заборавав името. Беше неверојатна и длабоко ме трогна. Првпат ја видов неговата работа лани на Венециското архитектонско биенале кога земав учество во рускиот павилјон. Во италијанскиот павилјон имаше голема

изложба на слики, и имаше две осветлени кутии со градски пејзажи, неверојатно направени. Оваа година бев на саемот за уметност во Болоња, и таму имаше неколку негови слики и голем каталог, цела книга со негови дела... неверојатно бескрајни и неверојатно декорирани градови со големи парчиња мраз во средина... Ама навистина неверојатни, и на некој начин подобри од цртежите, бидејќи се многу длабоки и ги имаат сите детали.

[СВ] Изгладено на некој начин?

[АБ] Не, тоа е вистинска уметност. Но, 99% од компјутерските презентации се ужасни- само мртви лица и предмети. Поради тоа, јас тоа не го работам; бидејќи мислам дека е предоцна сега да почнувам да работам со компјутер. Ќе ми требаат веројатно десет години за да дојдам до посакуваното ниво... а зошто? Подобро да работам гравури или цртежи со молив за тоа време. Тоа е моја одлука. Јас решив да не го правам тоа, ама кога ќе видам одлични дела не го гледам компјутерот како некое зло. Може да се употреби на многу добар начин, но за жал луѓето ретко можат тоа да го направат, и затоа има море од глупости. Во Москва постојано гледам изложби на компјутерски презентации на ентериери и фасади. Сите тие изгледаат исто. Како фотографии се, изгладени и лажни. Она што беше интересно за мене кога почнав да градам, инаку мојата прва работа беше стан, поточно ентериер за станот на еден мој пријател. Јас бев сам, без канцеларија, без компјутери, за разлика од денеска; сега имам млади луѓе кои ги прават сите овие работи. И земав парче хартија, и многу брзо ја нацртав перспективата на станот. Следната половина година од изградбата беше кошмар за мене. Не знаев ништо. Не знаев како да комуницирам со работниците, итн. Поминав низ кошмар, но барем работата излезе добро, и корисниците беа среќни. Беше публикувана по списанија и емитувана на ТВ. Овој стан беше навистина популарен некое време. Еднаш дојдов со цртежот што го направив на почетокот, стоејќи на истото место, и бев вчудоневиден колку беше веродостоен, иако цртежот се состоеше само од неколку линии, парче креда и боја, но тоа беше точно она што го сакав и она што го видов на почетокот. На компјутер е навистина детално, ја гледате дури и прашината, или што и да е... но потоа

е поинаку, бидејќи вистинскиот живот е различен.

[СВ] Дали можеби компјутерското исцртување го отргнува фокусот од вистинската суштина, вистинската содржина на идејата?

[АБ] Да, да, за мене тоа е многу важно, бидејќи многупати сум видел како цртежот е поблизок до реалниот живот од било каков компјутерски приказ.

[ММВ] Па, дури и компјутерот треба да се нахрани со информации за да почне да генерира форми или цртежи. Во проектантскиот процес ги имаме сите информации што сакаме некако да излезат. Ме интересира, дали веќе имате поставено своја методологија на работа? Дали вашата работа е главно заснована на интуиција или пак и претходи аналитичка фаза, со цел да бидете пообјективен со информациите и податоците кои ги поседувате? Како го водите проектирачкиот процес? Дали е тоа повеќе интуитивен процес или е процес заснован на претходни анализи?

[АБ] Јас речиси целосно ја засновам работата на интуиција. Да, така јас работам. Се разбира дека ми се потребни некои информации кога почнувам да работам нешто. Вака оди тоа: Разговарам со клиентот и тој ми кажува што сака. Но, тоа и не е толку важно. Најважно е она на што ќе помислам кога ќе дојдам на самото место... јас набљудувам... никогаш не знаете што ќе произлезе... тоа може да се случи на самата локација кога ќе го видите местото; одеднаш гледате речиси сè. Одлуките понекогаш доаѓаат и по првиот разговор со клиентот; разговараме за некои општи работи, и тој дури и не знае дека јас веќе знам што сакам да направам... некогаш само погледнувајќи го или гледајќи што сака. Тоа е начелно мојот начин на работа - интуицијата. Не знам дали е тоа случај и тука, но во Русија имаме еден стар обичај. Кога некој ќе добие нов стан или кука, и додека сè уште е празен просторот доаѓате со мачка и ја оставате мачката да легне некаде за потоа да знаете кое е најдоброто место каде ќе го ставите креветот (се смее). Тоа е сè уште многу популарна работа... мачките знаат нешто... а архитектот мора да биде ист таков. Според мене архитектот е еден вид на мачка, тоа доаѓа одвнатре, затоа е тој архитект. Не е нешто многу логично, мноштво информации... Не може да биде така. Сигурен сум дека во некои случаи тоа функционира, за некои големи комплицирани згради се разбира дека е различно, ама дури и тогаш еден

цртеж може да каже многу работи, и потоа работите со деталите. Во основа е како со мачката или било кое друго животно; вие чувствувате дека масата би било подобро да е тука. Зошто?, не знам, ама навистина чувствувам дека ова парче мора да биде тука, а ова тука итн. Или ќе го ставам и ќе почувствувам дека не е баш задоволувачко, па ќе го поместам малку, и тогаш е добро (се смее). Не навлегувам премногу длабоко во причините зошто правам нешто. На други луѓе е да анализираат. Тоа е мојот проблем, не ми се анализира премногу, само чувствувам дали нешто ми пречи или не. Тоа е главно она што јас го правам, а во архитектурата најголем проблем е кога ќе ставиме нешто што подоцна не може да се промени (се смее). Сликата може да ја одложите под кревет или да го смените цртежот, но ако направите грешка со куќата, тоа може да ве мачи цел живот; а тоа мене ми е многу важно.

[CB] Кога првпат ги видов вашите цртежи, многу ме потсетија на делата на Пиранези (Piranesi). Просторот не беше лавиринтски, туку беше истовремено и дефиниран и мистериозен- спој на преклопени чувства на страв, задоволство, среќа, збиеност... Дали сметате дека просторот треба намерно да нуди чувство на непредвидливост, и дека би требало да биде откриван од оние што го користат за да се создаде силна внатрешна поврзаност, поврзаност помеѓу просторот и корисниците?

[AB] Различни простори имаат различни одговори. На пример, во просторот за живеење има голем проблем помеѓу архитектот и клиентот, особено со минимализмот или слично... правите минимални простори за живеење, а потоа станува смешно, бидејќи некој што живее во тој простор сака и да го унереди, но потоа пак архитектите не се среќни, бидејќи ние сакаме сè да биде чисто: само едно јаболко овде и моливот овде, и сликајте... а клиентот си го сака своето старо ќебе, чевлите надвор од кутијата која сте ја дизајнирале за нив... и станува смешно. Мислам дека не е коректно, бидејќи просторот за нормално живеење мора да прими секакви дополнувања, промени и мора да е удобен. Зависи од клиентот, се разбира, бидејќи исто така знам луѓе кои ги одржуваат местата за живеење како првиот ден, како од списание, така им се допаѓа. Моите први клиенти со станот на пример, тие живеат таму веќе осум или девет години и имаат дете итн., но секогаш кога одам кај нив, таму е исто како

првиот ден, ништо не е променето. Тие велат дека им се допаднало толку многу и дека не сакаат да менуваат ништо. За нив тоа е нормално, и тие се среќни со својот секојдневен живот. Од друга страна, на некои други места луѓето сакаат да менуваат. Па понекогаш прашуваат за совет кога сакаат да стават слики, на пример, прашуваат која слика... Имам еден многу добар пријател, апсолутно генијален уметник, голем уметник, многу добар, но многу е сиромашен. Не продава многу. Видов едно големо дело од овој уметник, и тоа го ставив на главниот сид, бидејќи навистина беше најдобро за ентериерот. Тие ми веруваа, отидоа и го купијата делото на овој уметник, и го ставија на сидот.

[СВ] Кога зборувате за архитектурата, во повеќето случаи завршувате со дискусија за внатрешниот простор. Дали тоа значи дека внатрешниот простор ја дефинира самата архитектура? Во таа смисла, како го дефинирате односот помеѓу надворешниот и внатрешниот простор? Има ли јасна дистинкција помеѓу внатре и надвор, или тие навлегуваат едно во друго?

[АБ] И ова е различно. Зависи од секоја поединечна задача, бидејќи не верувам во некое општо правило дека фасадата на пример треба да рефлектира што е внатре, или дека внатрешниот простор мора да е силно поврзан со надворешниот простор. Тоа не е така... Би можело да биде вистинско изненадување. Очекувате нешто едноставно, а потоа искусувате нешто комплексно или сосема спротивно. Не знам, понекогаш доаѓа природно надворешното да оди со внатрешното, и да го рефлектира некако... па така не гледам никакво правило тука.

[СВ] Петер Зумтор (Peter Zumthor) ја гледа куќата како дихотомија од топла и заштитничка пештера и екстремна изложеност на природата, која е одделена однадвор. Со тоа тој е јасно тактилен и терестријален во една хајдегеријанска смисла. Кое е вашето мислење кога зборуваме за домот како засолниште во своето исконско поимање и неговата денешна ефемерна природа во светот на глобалните номади? Вчера имавме гостин кој практично живее во хотел што му станува дом. Како гледате на ова прашање за домот?

[АБ] Јас повеќе го сакам засолништето. Многу ја сакам работата на Зумтор, тој е вистински генијалец. Работите кои ги спомнавте претходно... мора да има некое чувство, расположение, атмосфера кога влегувате. Ова е најважно за мене, дури и пред да почнам да градам, кога работев со

цртежите и сликите... најважно е што некој ќе почувствува кога ќе влезе внатре, какво чувство имате, страв или удобност, или...

[CB] Материјалите кои ги користите за градење се исто така во релација со местото, контекстот, можеби дури и традицијата. На ум го имам вашиот восхит кон вештината на руските градители во дрво. Што значи контекстот за вас? Важен ли е за вашата работа?

[AB] Да, контекстот е една од најважните работи за мене. Кога ќе дојдам до местото и кога се обидувам да бидам мачка (се смее), и се обидувам да видам што би било добро тука, што е убаво да се види овде; дали е тоа стакло или цигла, или е било кој друг материјал. Го сакам дрвото многу. Ние многу го употребуваме. Не знам дали е поради руската традиција, мислам дека не... или можеби е.

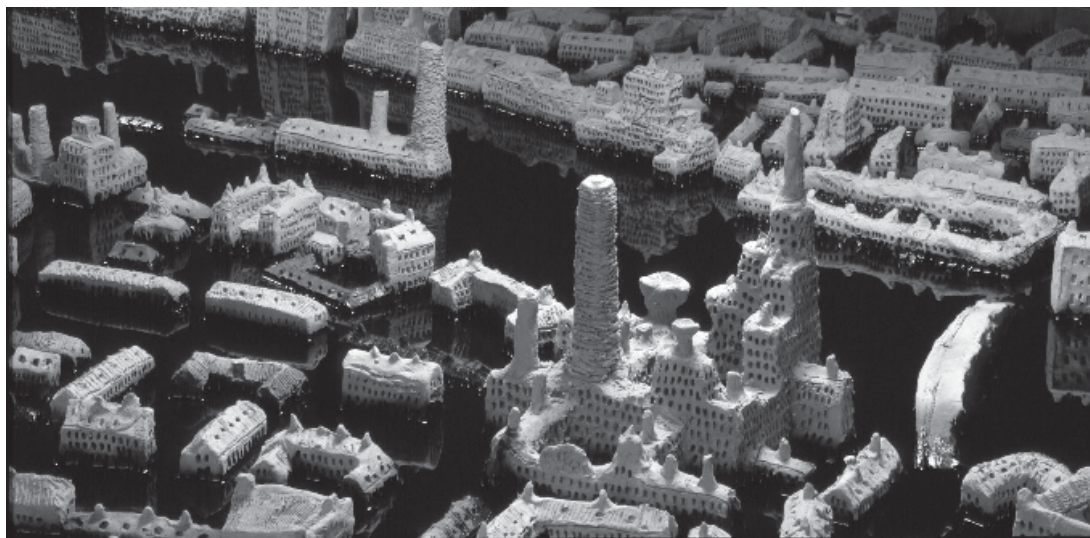
[CB] Дрвените цркви и дрвените куќи во Русија се восхитувачки.

[AB] Куќите се многу добри. Јас порано живеел во една многу стара дрвена куќа, длабоко во едно малечко село, и неверојатно чувство е да се биде таму во тие дрвени куќи. Се разбира дека тоа е некаде внатре во мене, во сликите од моето детство... оттаму дрвото е еден од моите омилени материјали.

[MMB] За крај би сакале да ве запрашаме нешто што ги прашуваме сите наши гости. Сите тие се различни и сите имаат свој сопствен пристап кон работата, што е веројатно и добро што постојат толку многу различни начини на кои се работи архитектурата денес. Па, би сакале да го слушнеме вашето мислење за тоа што би требало да е интересот на архитектите. Од неодамна границите на архитектонската професија се проширени. Дали тоа претполага промена на позицијата и улогата на архитектите? Кој треба да биде нивниот интерес во периодот кој претстои?

[AB] Јас би рекол дека не е до самата архитектура, бидејќи како што знаете јас немам некои прецизни принципи или манифест што го следам... како на пример да правам само Паладиански градби и ништо друго. Не, немам никаков манифест, можеби сум имал некогаш, ама не и сега. За мене секоја поединечна работа е уникатна, и јас ја правам како единствена. Но, она што е навистина важно за мене, она што би сакал да го кажам е нешто многу важно, а што е скоро изгубено во светот во моментов. Она што јас едноставно би го нарекол *почит* кон работите што се претходно направени од други архитекти, од други луѓе. Во ужасните работи кои ги

гледам во Москва и во други градови низ светот денеска, тоа се архитектите, а не изведувачите, оние што немаат почит кон ништо. Архитектите кои ги прават овие работи немаат ни најмалку респект за другите архитекти од порано. Без разлика дали тие биле подобри или полоши, нешто се изградило, и тоа е навистина единствено. Никој не обрнува никакво внимание на ова, со оглед на тоа дека сите сакаат да градат; на нив не им е грижа и не размислуваат за тоа што веќе постои. Тие го гледаат местото за градење како да е празно, како ништо да нема таму. Тоа е навистина страшно. Си мислев дека е само во Москва така, но кога правев една голема инсталација за градот во центарот на Питсбург, Пенсилванија, во делот каде се сместени објектите од културата, оперските куќи итн., ми наложија да изградам една привремена градба, ама многу голема, со големина на зграда. Имав слобода да правам што сакам, но тие ми предложија да употребам некои фрагменти од уништени згради од централниот дел на Питсбург. Преубави фрагменти на фасади, некои керамички парчиња со кои не знаеле што да прават, па ги чувале со години и плаќале за магацин итн. Ме однесоа до местото, и видов многу фрагменти чувани од некоја фондација од три или четири големи згради, сите покриени со скулптури и орнаменти. Во ред, реков дека ќе ги употребам сите (се смее). Имаше тони и тони, огромно место покриено со скулптури и орнаменти, некои големи букви и глави, или што и да беа. Направив еден вид на структура на зграда од метално скеле за фасада и го покрив со метална мрежа. А внатрешноста ја исполнив со огромен куп од овие парчиња. Беше навистина чудно и симболично, и кога завршувавме, кога ги стававме и последните парчиња на купот, една жена која случајно поминуваше по улицата, ни пријде, и ни рече: -Ова изгледа интересно, но, да не ви требаат уште парчиња (се смее)? И реков, веројатно не, бидејќи скоро сме готови и само што не сме ја завршиле. А таа ни кажа дека само неколку блока подолу, некој урива зграда и дека има многу мермер. Се разбира отидовме со неколку пријатели, и беше неверојатно, бидејќи тие уништуваа огромна зграда од почетокот на дваесеттиот век, позната и призната како еден од најдобрите примери на банки во САД од тој период. Беше тоа една позната зграда, изградена од славен архитект, огромна и

**Проект КОМА, Гуелман галерија Москва, Инсталација
(предавање на Александар Бродски во Скопје, мај 2009)**

Project COMA , Guellman Gallery Moscow, installation
(Alexander Brodsky lecture in Skopje, May 2009)

неверојатно добро направена. Внатрешноста беше неверојатна; огромен простор со столбови, сите од мермер со одличен квалитет, столбови високи по петнаесет метри, со скулптури... сите направени од мермер, а тие кршеа сè, кршеа и кршеа... Кога ги прашав зошто, ми рекоа дека некој ја купил банката, и решил да изгради стоковна куќа на тоа место. Тоа беше во исто време кога ние правевме споменик на срушените згради (се смее). Па земавме неколку парчиња и ги вградивме во нашата инсталација. Не можам да разберам... иако можам да сфатам дека некој решил да направи пари... но, можеби ќе беше најдобро да се направеше стоковната куќа целата од пластика... Нашиот монумент беше еден вид на почит...

[ММВ] Мислам дека ова е убава мисла за крај на овој разговор. Да си дадеме време да размислиме подлабоко... Ви благодарам многу!

**Горе: Приватна куќа, долу: Водка павиљон, близу Москва
(предавање на Александар Бродски во Скопје, мај 2009)**

Top: private house, bottom: Vodka Pavilion, near Moscow
(Alexander Brodsky lecture in Skopje, May 2009)